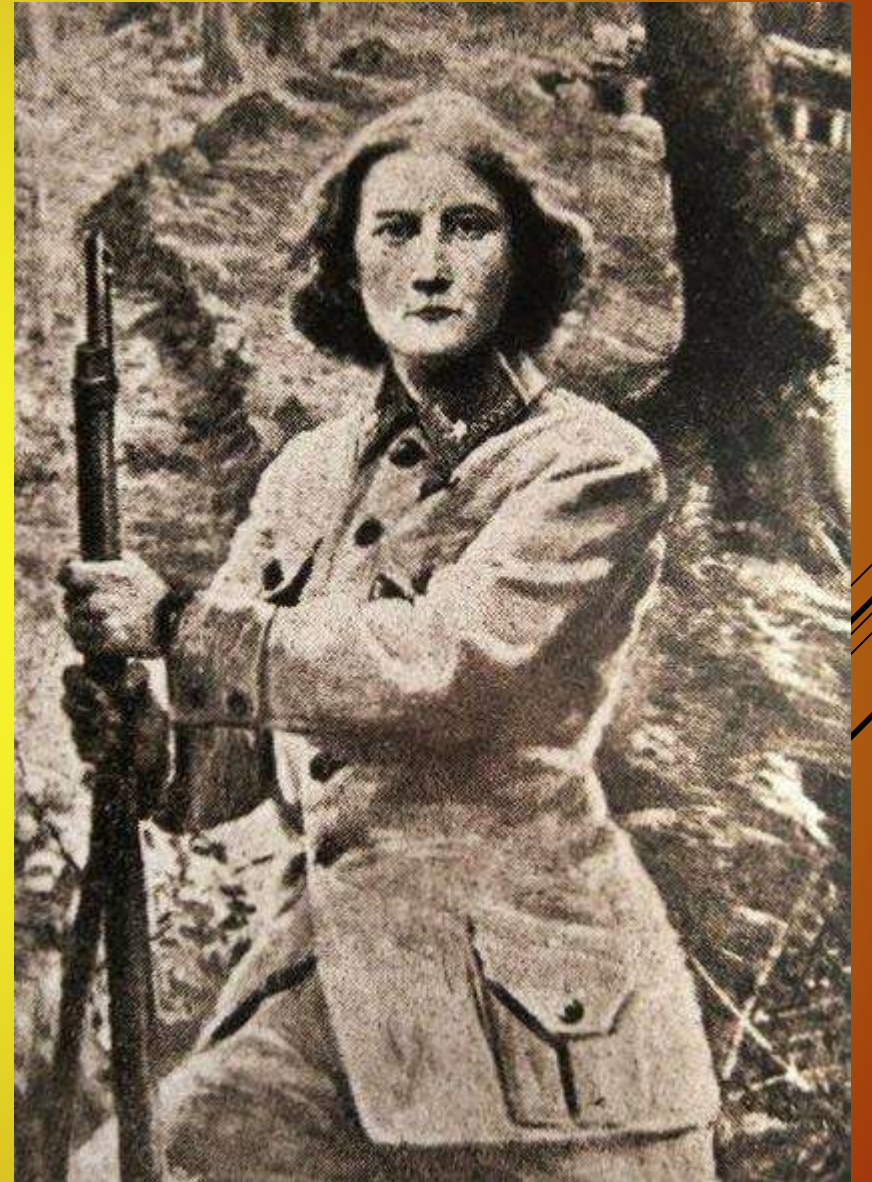

ОЛЕНА СТЕПАНІВ

Українська історикиня, викладачка географії, громадська та військова діячка; перша в світі жінка, офіційно зарахована на військову службу в званні офіцера.

Народилася 7 грудня 1892 року в селі Вишнівчик, померла 11 липня 1963-го у Львові, переживши дві світові війни, сталінські табори.

Батько був священником. Олена - третя, наймолодша, дитина. На початку ХХ століття, коли жінкам відводили роль дружини, матері, господині, юній Олені випав шанс пізнати інше життя. Батько відправив її навчатися до Львова.

З 1910 року навчалася у Львові в жіночій учительській семінарії Українського педагогічного товариства. У цей час її цікавило все — від науки до музики. Захоплювалася фізкультурою. Тренувала в собі «відвагу, певність і свободу». Знайомилася з творчістю польських письменників, щоб мати свій погляд на польсько-українські відносини в Галичині. Була прихильницею жіночої рівноправності. Вступила до таємної організації середньошкільників, бо хотіла більше займатися самоосвітою, вивчати українську історію, літературу, соціологію, економіку.

“Сокіл”, “Січ”, “Пласт”

Відзнаки українських товариств «Сокіл», «Січ», «Пласт»

У 1911 році комендант коша січових стрільців Іван Чмола створив перший пластовий осередок. Олена Степанів долучилася до пластової організації, де навчилася стріляти з браунінга й гвинтівки Манліхера. У великій бібліотеці середньошкільників дівчина познайомила з головними ідеями соціалізму, анархізму, прочитала про жінок французької революції і російський революційний рух. Можливо, саме тоді вона прийняла ідеї індивідуалістичного анархізму. Товариства «Пласт», «Січ» і «Сокіл» сприяли громадській активності жінок і стали своєрідною «школою емансипації». У цих організаціях Степанів та інші дівчата отримували перший досвід військової підготовки.

В 1912 році вступила до Львівського університету на філософський факультет, вивчала історію, географію. У студентські роки брала активну участь у діяльності товариства «Сокіл», очолила його першу жіночу чоту в Львові. На одному зі студентських зібрань Степанів познайомилася з Романом Дашкевичем, майбутнім полковником армії УНР. Коли почалася війна Олена, разом із однодумцями, організувала медсестринське відділення і пішла в армію. Закликала жінок брати активну участь у громадському, політичному та військовому житті.

До війська Олена Степанів потрапила з великими труднощами. Наприкінці серпня 1914 року Олена, підбравши волосся під капелюх, пішла у фотоательє знятися для стрілецького посвідчення. Фотограф упізнав у ній жінку і викликав поліцію. Завдяки Володимиру Старосольському й поліцейському комісарові, який пам'ятав її з різних студентських зборів, Степанів вибралася з поліцейської будівлі через задній хід, сховавшись у натовпу. Жінка приєдналася до сотні Івана Чмоли. Перед відправленням потяга командант УСС Михайло Галущинський заборонив Степанів їхати на фронт, але за неї заступився Чмола, сказавши: «я взяв її на свою відповідальність, не можу лишити саму серед таких непевних обставин і відходжу з нею». Із Чмолою Степанів зазнайомилася ще 1911 року, коли обоє належали до таємної пластової організації.

На війні жінкам доводилося діяти нарівні з чоловіками. Степанів згадувала, що «не мала найменших полегшень, ні привілеїв в порівнянні з рештою товаришів — мене не відсунено ні від якої стежі, від жодної ватри і якраз я цього бажала. Але ні разу я не завважала якихось натяків чи не такту супроти мене. І я зі своїми друзями-чоловіками справді ділила всю долю й недолю»

31 травня 1915 року Олена потрапила у російський полон під Болеховом разом із двома сотнями УСС. До табору військовополонених у Ташкенті їх везли через Київ, Вольськ, Оренбург.

Преса полювала за найменшою звісткою про її перебування в Ташкенті. Степанів стала «дивом» мало не для всього світу, бо про жінку в полоні ще не чув ніхто.

БАРЫШНЯ-ОФИЦЕРЪ.

На снимкѣ—толпа плѣнныхъ австрійцевъ, захваченныхъ одною изъ нашихъ частей въ бою на 17-е мая. На переднемъ планѣ—плѣнная барышня-офицеръ, раздѣляющая ихъ участь. Она родомъ галичанка, слушательница высшихъ курсовъ во Львовѣ, - по убѣжденіямъ «мазепинка», ненавистница Россіи. Пошла въ австрійскую армію добровольцемъ.

Фот. С. Матова.

Після початку російської революції 1917 року і ліквідації таборів Олена Степанів повернулася додому. Після цих подій Олена здобувала освіту у Віденському університеті, стала докторкою філософії. У липні 1921 року вийшла заміж за підполковника січових стрільців, співорганізатора Української військової організації Романа Дашкевича. Повернулася до Львова, до 1935 року вчителювала в гімназії сестер Василянок. З 1925 року зовсім відійшла від політичних справ. У грудні 1926-го народила сина Ярослава.

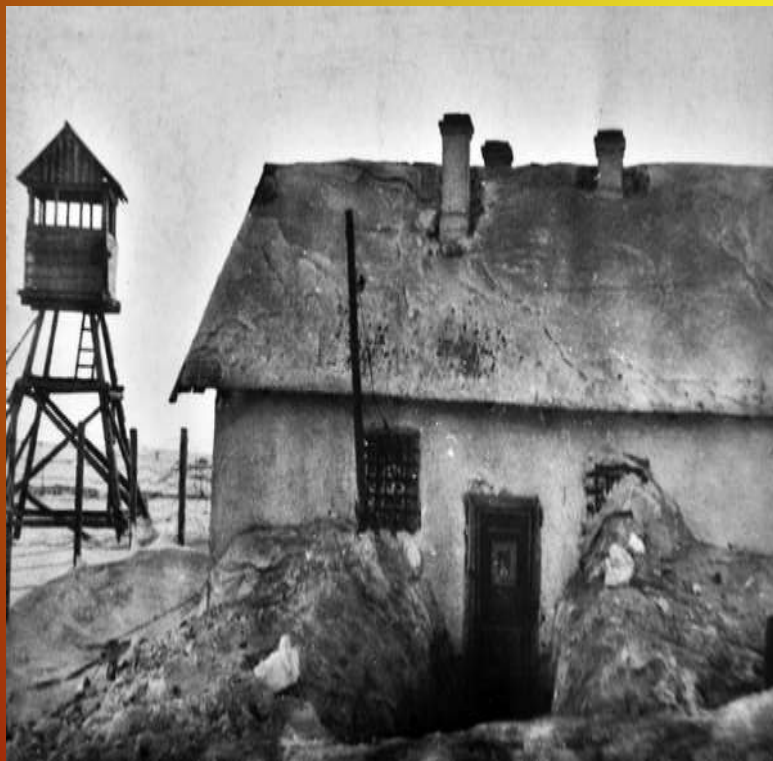
Спектр діяльності Олени Степанів у міжвоєнний період широкий. До 1939 року займалася організацією лікарняних кооперативів («кооператива здоров'я»), до 1941-го вчителювала в середній школі, потім була керівницею статистичного бюро у Львові, викладала в гімназії. У 1944–1946 роках старша наукова співробітниця і завідувачка сектора економіки промисловости Львівського відділу економіки Академії наук, потім два роки працювала старшою науковою співробітницею відділу економічної географії Інституту економіки Академії наук. До арешту була науковою співробітницею Природничого музею у Львові. Спогадів про цей період життя Степанів не залишила. В інтерв'ю українській письменниці Ірині Вільде (опубліковане 1939 року) Олена зізналася, що їй було дуже важко звикнути до мирного життя: «привикала до спідниці, але, повірте, зразу приходило мені то дуже тяжко. Почувала себе зовсім неповоротно в жіночій одязі. І знаєте, попросту не знала, що було зробити з особистою свободою... наче б заважала вона. Довгого-довгого не могла собі бути, щоб знала "гімназія, пенсія"»

1949 рік. Олені Степанів 57 років, вона працює науковою співробітницею в Природничому музеї АН УРСР. У грудні того року її заарештували на підставі кількох фактів: шлюб із Романом Дашкевичем, дружба з Євгеном Коновальцем, добровільний вступ до лав Українських січових стрільців 1914 року. Давнішня слава в радянський час зіграла злий жарт з Оленою, а її спогади «Напередодні великих подій» про участь у мілітарних товариствах (опубліковані 1930 року) відтепер «свідчили» проти неї. Степанів приписували співпрацю з ОУН. Як аргумент наводили її «антисоветскую клеветническую» статтю «За правильний підхід» у журналі «Ідея і чин», де вона описувала завдання політичної боротьби українців за самостійну Україну. У її квартирі знайшли літературу «антисоветского содержания». Справу доповнили списком із майже сотні українських книжок (серед них праці Франка, Грушевського, Кордуби, Возняка, Чикаленка), понад 1000 примірників різної преси — української, польської, німецької. Усе це спалили. Олена відбула кілька допитів. Голова відділу Природничого музею АН УРСР у Львові (де вона працювала з 1948 року) в характеристиці написав, що Степанів «давала продукцію низької якості», асоціальна, замкнута, не брала участі в громадсько-політичному житті.

Колишню героїню звинуватили в пропаганді націоналістичних ідей і засудили до 10 років виправних таборів. Вона потрапила в 6-й табірний пункт у Мордовії, де працювала на торфорозробках, а згодом через хворобу її перевели в палітурний цех. У таборі Степанів кілька разів подавала скаргу і вимагала переглянути справу, писала Хрущову, але всі скарги відхилили. Звільнили Олену 1956 року, як вказано у звіті, за хорошу поведінку і добросовісне ставлення до праці. Можливо, цьому посприяла і хвороба — дистрофія. Проте звільнили її лише після розвінчання культу особи Сталіна.

Повернувшись до Львова, Степанів мусила винаймати квартиру, бо залишилася без дому. До наукової діяльності повернутися не могла. Жила на пенсію 89 карбованців, трохи допомагали давні знайомі, колишні учні, товаришки з табору, приходили посилки з-за океану. Побутові умови були погані: у домі не було ні води, ні газу. У цей час багато листувалася з друзями. Восени 1962 року Степанів проводила екскурсію по Львову своїй давній товаришці Надії Суровцовій, із якою вчилася у Відні. Та була в захваті від того, як добре Олена знає місто, а ще більше від їхнього спілкування. Суровцова згадувала: «ми сидимо поруч у тіні зелених дерев львівських парків, бульварів, кладовищ, нанизуємо намисто спогадів, але важко згадати те все, що миналося десятиріччями, важко воскресити одразу всіх тих, що повмирали. Повільно, одна за одною встають картини, постаті і стоять, як живі, перед очима; життя передомлюється в світлі нелегкого досвіду минувших років». Жінки домовилися зустрітися наступного року, але незабаром хвороба забрала Олену Степанів.